

Remissyttrande över Ds 2015:31 Framtidens filmpolitik

Regeringskansliet
Kulturdepartementet
103 33 STOCKHOLM

2015-06-10

Då jag i likhet med flertalet filmare står utanför Filmavtalet så vill jag yttra mig.

Jag har gjort flera statistiska undersökningar eftersom jag i praktiken inte blivit hjälpt av att fråga Svenska Filminstitutet (SFI) respektive regionala resurscentra. Tyvärr är det vanligt att den som filmar utanför Filmavtalet inte heller har glädje av ansträngningarna att stötta svensk filmproduktion.

*

Låt mig börja med att rätta vad som blivit missvisande i utredningen.

Flertalet långfilmer kan bäst beskrivas som mycket ambitiösa hobbyprojekt. Årligen görs sisådär 100 långfilmer i Sverige som ej kommer med i biografstatistiken. Och de långfilmer som ej kommer med i biografstatistiken, de existerar inte heller i den filmpolitiska debatten.

På sidan 27 i utredningen står det att flertalet långfilmer fått konsulentstöd. Men det är fel. Flertalet biografdistribuerade långfilmer har fått konsulentstöd, men det är bara en minoritet av alla långfilmer som blir biografdistribuerade.

Motsvarande fel finns på fler ställen i utredningen. Så det är fel när det på sidan 62 står att det årligen görs ungefär 10 långfilmer utan produktionsstöd. Därför att dessa 10 är bara de som lyckats komma med i biografstatistiken.

*

Och annat filmande? När det gäller kortfilmer så skapas bara någon enstaka procent inom ramen för Filmavtalet. Och flertalet lokal-TV-stationer återfinns inom föreningslivet.

Att det filmas så mycket utanför Filmavtalet beror till stor del på att den digitala revolutionen gett oss som saknar pengar möjlighet att filma med en teknik som passar för att sprida det färdiga resultatet inte bara på TV utan även på bio. Många projekt som skapats med minimala resurser ser professionella ut.

Det är extremt vanligt att personer som skulle vilja filma professionellt tvingas förbli amatörer eftersom det är så svårt att få jobb som filmarbetare. Och då gör mycket ambitiösa filmer för att meritera sig.

Likväl utgår utredningen felaktigt från att det krävs företag med betald personal för att skapa långfilm.

*

Utredningen bortser från SFI's bristande kvalitetsmedvetenheten.

SFI har ju i uppgift att främja kvalitet. Då skulle man förvänta sig att flitiga regissörer skapar filmer med högre betyg än de som bara skapat en enda film med konsulentstöd. Men statistiskt sett är det tvärtom. Det är lika absurt som det låter.

Och det finns flitiga producenter som får stöd trots att de skapar filmer som inte får särskilt höga betyg.

SFI vill gärna framhäva att kvalitet kostar pengar. Så jag kollade. Korrelationen mellan stödbelopp och den färdiga filmens kvalitet är obefintlig för filmer som fått konsulentstöd.

Det är förbryllande att SFI inte själva försökt åtgärda. Eftersom den digitala revolutionen ökat långfilmsproduktionen så kunde ju SFI helt enkelt besluta om stöd först efter att film blivit färdig. När en film är färdig så ser man ju om den är bra.

Eftersom konsulentstöd till långfilm är förhandsstöd så kunde SFI dessutom ha provat en annan sak. Långfilm baserad på framgångsrik teaterpjäs har nämligen en tendens att både locka många biobesökare och få högt betyg.

SFI's misslyckande är märkligt eftersom filmindustrin i USA lyckats bättre. Där är det vanligt att filmer som får högt betyg lockar fler biobesökare än filmer som får lägre betyg, vilket lett till att de som skapar film som får högt betyg även har lättast få pengar till fortsatt filmande.

*

SFI har misslyckats med att uppmuntra till skapande av sådana långfilmer som lockar stor publik.

I en av mina statistiska undersökningar så gick jag igenom antalet biobesökare för de svenska biograffilmer som skapats under de föregående två årtiondena. Resultatet blev så här.

3 % av de långfilmer som är kortare än 90 minuter har lockat minst 500,000 biobesökare.

10 % av de långfilmer som är 90-110 minuter har lockat minst 500,000 biobesökare.

20 % av de långfilmer som är 110-120 minuter har lockat minst 500,000 biobesökare.

40 % av de långfilmer som är längre än 120 minuter har lockat minst 500,000 biobesökare.

För all del, situationen är lite mer komplicerad. Men poängen är att många långfilmer som stöttats av SFI hade nog lockat fler biobesökare om de varit några tiotal minuter längre.

Dessutom brukar långfilmer baserade på en välkänd förlaga locka större biopublik än långfilmer baserade på originalmanus. Tydligast är det för krim och barnfilmer, men minst betydelse har det för komedier.

Att göra dessa upptäckter var så trivialt att det är oväntat att SFI ej anpassat sig efter situationen.

*

Det är officiell filmpolitik att uppmuntra unga filmare. Samtidigt har det påpekats att de som i dagsläget regisserar sin första biograffilm är i genomsnitt betydligt äldre än debutanterna var innan filmpolitiken infördes för drygt ett halvsekel sedan. Så uppenbarligen har vi något som inte fungerar.

Ett problem för unga filmare är att publiken föredrar det som är långt. Men ju längre film, desto större arbetsinsats. Vilket betyder att det är en stor fördel att ha ett kompisgäng. Så för att gynna unga filmare så borde man hjälpa dem att skaffa ett kompisgäng. Den enklaste lösningen vore att uppmuntra folk till att bli medlemmar i föreningar för filmskapande.

Dessutom. För att skapa bra film så krävs inte bara konstnärlig talang och tekniskt kunnande. I praktiken behöver man även veta hur finansärer och distributörer tänker. Men många filmare saknar relevant information.

Problemet är att mycket av det man behöver kunna som filmare, det lär man sig lättast om man befinner sig på en arbetsplats där man kan lära av mer erfarna arbetskamrater. Men den tekniska utvecklingen har lett till minskat samarbete. I dagsläget är det påfallande vanligt att filmare jobbar ensamma. Så de har svårt för att lära sig vissa praktikaliteter.

Låt mig ge ett exempel. När jag gick igenom ett antal dokumentärfilmer så fann jag att det är påfallande vanligt med filmer som är 87 minuter långa. Det var lätt gissa att det beror på att den längden favoriseras av SVT. Men berättar jag det för människor som gärna skulle vilja sälja sina egenhändigt gjorda dokumentärfilmer till SVT, då blir reaktionen minst sagt ofta att de hade ingen aning om att den längden favoriseras. Och här menar jag faktiskt filmare som är väl meriterade.

Vi har alltså en situation där det logiska vore om SFI berättade för filmare vad de behöver veta för att klara sig i konkurrensen. Men tyvärr, så fungerar det inte.

Som jag inledde med. Det är inte så enkelt att vi filmare helt enkelt kan fråga filmkonsulenterna. Jag har ibland skrivit till SFI respektive regionala resurscentra. Långtifrån alltid har jag fått vettiga svar.

Dessutom, för att kunna fråga så måste man ju veta vad man ska fråga om. Men det är påfallande vanligt att filmare med god rutin samtidigt har mycket bristfälliga kunskaper på någon punkt. Och vet man inte om att man är okunnig, då vet man ju heller inte vad man borde fråga om.

Den logiska lösningen vore att SFI lade upp relevant information på sin hemsida, men så fungerar det inte.

*

Ber man SFI att ta med sin egenhändigt gjorda långfilm i deras databas, då får man svaret att man ska återkomma när man fixat offentlig visning. Därtill begär SFI att företag ska anges som distributör för att film ska komma med i biografstatistiken. Det är besynnerligt eftersom lagstiftningen säger att "varje svensk medborgare", inte företag, har yttrandefrihet.

Att det inte fungerar exemplifieras av att större delen av långfilmsproduktionen inte ens blir omnämnd när SFI beskriver hur det ser ut i branschen. Som jag skrev ovan, flertalet filmer kommer ej med i biografstatistiken.

Jag skrev själv till ett antal biografer för att min egenhändigt skapade långfilm skulle bli visad. Få svarade, och "mellan raderna" kunde jag läsa mig till ett problem. Svaren var sådana att det vore frestande att framföra en viss insinuation. Nämligen att de biografer som vill ta del av stöd för biografvisning, de känner pressen att i första hand visa de filmer som SFI vill främja. Därför att när SFI ger distributionsstöd till en viss film, då betyder det även att SFI får del av intäkterna. Jag menar att SFI har anledning att betala ut biografstöd i första hand till de biografer som prioriterar de filmer som SFI försöker främja.

Inte ens för företag är det alltid lätt att komma med i biografstatistiken.

Att inte komma med i biografstatistiken, det är ett problem för den som drabbas. Därför att när man söker bidrag till framtida projekt så är huvudregeln att man ska ha tidigare erfarenhet av att skapa film som kommit med i biografstatistiken.

Dessutom, om en film inte finns med i biografstatistiken så är det i praktiken svårare att få till stånd andra former av distribution. Som exempel kan jag nämna att flera nollbudgetlångfilmer är relaterade till mänskliga rättigheter, och skulle därför vara relevanta att visa inom ramen för Film i Skolan.

*

På sidan 5 i utredningen står det att "Biograferna har en unik betydelse för filmkonsten och som kulturella mötesplatser i hela landet."

Å andra sidan, när tidigare utredningar varit ute på remiss så har TV-stationer poängterat att långfilmer når sin publik företrädesvis genom att visas på TV. Och för oss nollbudgetfilmare så har TV en poäng. Nämligen att på TV kan den okände filmskaparen räkna med nästan lika stor publik som den kände.

Låt mig uttrycka saken så här. Den digitala revolution har gjort det billigt att skapa film. Men biografdistribution har förblivit dyrt. Så att gynna biografdistribution betyder att det blir mindre pengar över till själva filmskapandet. Samtidigt är marknadsföringen billigare när film visas på TV.

För oss nollbudgetfilmare ser situationen ut så här. Vi kan nå en begränsad publik genom att skicka våra filmer till filmfestivaler eller ladda upp på internet. Men vi kan räkna med 10 gånger större publik genom att kontakta en enda föreningsdriven lokal-TV-station. Och den som skickar film till så många som möjligt av de lokal-TV-stationer som finns i Sverige och i Svenskfinland kan räkna med 100 gånger mer publik jämfört med filmfestival.

Just det, det är sällsynt att vi nollbudgetfilmare lyckas sälja visningsrätt till rikstäckande TV. Det är mer realistiskt att utnyttja en distributionsmetod som vi nollbudgetfilmare själva skapat. Därför är det märkligt att SFI och regionala resurscentra inte uppmuntrar filmare att utnyttja den distributionskanal som vi nollbudgetfilmare skapat.

Just nu håller vi nollbudgetfilmare på att skapa en till distributionskanal. Jag har personligen kontakt med en person som försöker skapa ett system där exempelvis privatpersoner ska få sina filmer visade på bio, enligt en princip som närmast motsvarar Författares Bokmaskin. Det är märkligt att SFI inte tagit detta initiativ eftersom lösningen innebär att även privatpersoners nollbudgetlångfilmer kommer med i biografstatistiken.

Lika märkligt är det att SFI inte tagit ett annat initiativ. Jag har kontakt med en VOD-tjänst som är villig satsa på svensk independentfilm. Förhoppningsvis kommer även det att dra igång de närmaste månaderna. Åter igen handlar det om att följa samma princip som Författares Bokmaskin.

*

Stöd går i första hand till produktionsbolag med tidigare erfarenhet av att lyckas få filmer visade på festivaler och biografier. Jag har svårt för att se logiken.

SFI har ju lång erfarenhet av att ge distributionsstöd. Därför borde ju SFI lärt sig att effektivt främja distribution. Så det borde ju kvitta om det enskilda produktionsbolaget har erfarenhet av distribution. Följaktligen verkar det som om SFI misstror sin egen förmåga att främja distribution.

Dessutom är det bara för lång spelfilm som biografier och festivaler brukar vara ett naturligt förstahandsval. För andra typer av film så är det vanligt att TV är ett rimligare förstahandsval.

Lika obegripligt är det för mig som nollbudgetfilmare att det krävs företag. I dagsläget har ungefär 5 % av alla långfilmer anknytning till föreningslivet, och mångfaldigt fler görs av privatpersoner.

*

Ovan gick jag igenom ett antal problem med filmpolitiken. Listan skulle lätt kunna förlängas.

Så hur får vi det bättre?

Till att börja med så är det nödvändigt att erkänna hur verkligheten ser ut. Nämligen att folk som filmar utanför Filmavtalet missgynnas. Och större delen av filmandet sker utanför Filmavtalet. Filmpolitiken tillkom ju därför att TV blev populärt. Och under senare år har den tekniska utvecklingen haft poänger för oss nollbudgetfilmare. Att gynna biografiffilm skapad av företag med tidigare erfarenhet av att få ut långfilm i biografdistribution, det betyder därför att missgynna

flertalet filmskapare.

I utredningen erkänns ej de problem som jag gått igenom. Så det bästa vore om utredningen görs om, så den blir mer verklighetsnära. Då utredaren grovt underskattade antalet årligen gjorda långfilmer så borde någon annan ha genomfört utredningen. Det är mycket märkligt att utredaren kunde göra ett sådant fel utan att någon protesterade eftersom den person som jag varit i kontakt med på Kulturdepartementet själv har suttit i SFI's styrelse, och därför rimligen borde känna till hur verkligheten ser ut.

Som synes har jag inte framfört några konkreta förslag på vad som skulle gynna oss nollbudgetfilmare. Förklaringen är trivial. Vi nollbudgetfilmare skulle gynnas av följande förändringar. Att stöd ges även till andra än företag. Att stöd ges först när film är färdig. Att stöd ges utan förväntningar om biografdistribution. Att SFI lägger ut mer relevant information på sin hemsida och blir bättre på att besvara frågor.

Men samtidigt inser jag en annan sak. Det saknas vilja att göra filmpolitiken bättre. Låt mig förklara.

5 februari skrev jag till Kulturdepartementet. Dels efterfrågade jag utredarens e-postadress, dels frågade jag hur mycket SFI får lov att motarbeta filmare. När jag tröttnade på att vänta på svar så skaffade jag utredarens e-postadress på annat håll. 7 mars fick jag besked från en riksdagsledamot som var villig fixa så att Sveriges Film- och Videoförbund samt Riksförbundet Öppna Kanaler fick bli remissinstans. 10 mars svarade Kulturdepartementet, med vilket jag menar att man gav mig utredarens e-postadress efter att man redan fått klart för sig att jag varit i kontakt med utredaren. Och min andra fråga "låtsas-besvarades". 27 maj meddelade Kulturdepartementet att utredningen fanns upplagd på internet. Då kollade jag formaliareglerna för hur remissyttrande ska skrivas och inlämnas. Varpå jag några dagar senare blev tvungen att åter kolla eftersom jag glömt anteckna. Hittade inte länkarna, så jag skrev på nytt till Kulturdepartementet. Jag fick ett besked samt en länk. Varpå jag hittade listan på remissinstanserna och formaliareglerna. Just det ja, varken Sveriges Film- och Videoförbund eller Riksförbundet Öppna Kanaler fanns på listan med remissinstanser trots att jag 18 mars bett Kulturdepartementet bekräfta att de faktiskt skulle komma med på listan. Och formaliareglerna stämde inte med det besked jag fått. Att det blivit på detta sätt är besynnerligt eftersom jag ju skrev ovan att den person som jag haft kontakt med på Kulturdepartementet själv har suttit i SFI's styrelse.

Så jag är besviken. Jag försöker skriva remissyttrande för en part som filmar utan att det brukar kosta skattebetalarna något. Men kulturdepartementet ger likväl intryck av att vara ointresserad. Det får väl bli som vanligt, att jag fortsätter att placera min humor i Grönköping. Jag menar att som komiker är jag van vid att få skrattarna på min sida när jag påtalar sådant som ej fungerar.

Och givetvis ska jag göra vad jag kan för att andra relevanta personer ska få situationen klar för sig. Exempelvis händer det ibland att jag är publicerad i någon av Sveriges största dagstidningar.

Göran H. I. Johansson
Tordönsvägen 4G, lgh 1103
222 27 Lund